

13. Давлетов А.А. Стадия возбуждения уголовного дела – обязательный этап современного отечественного уголовного процесса. Российский юридический журнал. 2010. № 6. С. 114–120.
14. Жогин Н.В., Фаткуллин Ф.Н. Возбуждение уголовного дела. М.: Госюриздат, 1961. 206 с.
15. Рыбак С.В., Каразей О.Г. Реформирование стадии возбуждения уголовного дела: теоретические рассуждения или назревшая необходимость? Законность и правопорядок. 2013. № 4(28). С. 35–40.
16. Зеленецкий В.С. Возбуждение уголовного дела. НИИ изучения проблем преступности Акад. правовых наук Украины. Харьков: КримАрт, 1998. 340 с.
17. Вакулік О.А. Початок досудового розслідування у кримінальному провадженні: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2015. 184 с.

ЛІТКЕВИЧ Д. О.,
аспірант кафедри
кримінального процесу
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 343.13

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА КРИМІНАЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ДОКАЗУВАННЯ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У статті сформульовані напрями сучасної інформатизації кримінального провадження. Розглянуто взаємозв'язок між науково-технічним прогресом і кримінальним процесуальним доказуванням.

Ключові слова: науково-технічний прогрес, кримінальне процесуальне доказування, кримінальне провадження.

В статье сформулированы направления современной информатизации уголовного производства. Рассмотрена взаимосвязь между научно-техническим прогрессом и уголовным процессуальным доказыванием.

Ключевые слова: научно-технический прогресс, уголовное процессуальное доказывание, уголовное производство.

The directions of modern informatization of criminal proceedings are formulated in the article. The interrelation between scientific and technical progress and criminal procedural proof is considered.

Key words: scientific and technical progress, criminal procedure of proof, criminal proceedings.

Вступ. Сучасний розвиток суспільства вимагає переосмислення впливу науково-технічного прогресу на всі сфери життєдіяльності, зокрема на кримінальний процес. Правова регламентація використання досягнень науково-технічного прогресу в кримінальному провадженні обумовлюється необхідністю унормування правовідносин, що виникають у зв'язку із запровадженням досягнень сучасних наукових інноваційних технологій у слідчу та судову практики.

Однією з головних умов успішної протидії злочинності є застосування досягнень науково-технічного прогресу в діяльності органів досудового розслідування. Проникнення у сферу суспільних відносин, зумовлених протидією злочинності, сучасних науково-технічних засобів, розроблення специфічних приладів, апаратів і прийомів роботи з ними, всебічне впровадження їх у практику розслідування та попередження кримінальних правопорушень призводять до виникнення низки проблемних питань, що потребують невідкладного розв'язання.

Особливу увагу привертають питання, що торкаються результатів застосування науково-технічних засобів у кримінальному процесуальному доказуванні. З'ясування цього питання дасть повніше уявлення про роль і місце науково-технічних засобів у кримінальному провадженні.

Розкриттю окремих аспектів використання науково-технічних засобів у кримінальному процесуальному доказуванні присвячені наукові праці таких учених, як Р.С. Белкін, А.Ф. Волобуєв, В.І. Галаган, В.Г. Гончаренко, Ю.М. Грошевий, О.Ф. Долженков, В.А. Журавель, В.С. Зеленецький, А.В. Іщенко, М.А. Погорецький, М.Я. Сегай, С.М. Стахівський, В.В. Тищенко, В.Ю. Шепітько, М.Є. Шумило, та інших науковців. А втім, багато проблем як доктринального, так і прикладного характеру залишаються такими, що не знайшли однозначного вирішення в науці кримінального процесуального права або потребують кардинального переосмислення, зважаючи на істотні зміни в нормативній регламентації кримінального провадження.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження ролі та місця інноваційних технологій у кримінальному процесуальному доказуванні, визначення перспективних напрямів їх подальшого розвитку.

Результати дослідження. Між науково-технічним прогресом, з одного боку, і теорією доказів і кримінальним процесуальним доказуванням, з іншого боку, існує складний, діалектичний зв'язок, який виявляється у прямому впливі науково-технічного прогресу на теорію доказів та в опосередкованому – на кримінальне процесуальне доказування [5, с. 8].

Реалії сьогодення дають змогу нам констатувати, що, наприклад, відеозапис вчиненого кримінального правопорушення, викладений у мережі Інтернет, може бути більш переконливим доказом ніж показання свідка – очевидця цієї події, навіть зважаючи на необхідність «опроцесулювання» запису. Така ситуація складається тому, що перегляд цього запису тисячами, сотнями тисяч глядачів унеможлиблює ігнорування інформації, яка міститься у відеоролику, органами досудового розслідування, прокуратури та суду. Як приклад можна навести страшну трагедію, яка сталась 18 жовтня 2017 р. на вул. Сумський у м. Харкові, коли внаслідок ДТП загинуло 6 людей. Суспільного резонансу скоєний злочин набув, зокрема, завдяки багатьом відеозаписам, які неодноразово з'являлися в мережі Інтернет.

Доказування є фундаментальною науковою та правовою категорією кримінального процесу, яка визначає його основний зміст, функціонування всіх його інститутів і впливає на організацію та діяльність правоохоронних, правозахисних і судових органів, які здійснюють кримінальне провадження, а також на організацію та діяльність усіх інституцій, які забезпечують здійснення цього провадження [13, с. 63].

Формами застосування інноваційних досягнень у кримінальному провадженні, а якщо бути більш точнішим – у процесі доказування є їх використання як засобів і способів останнього.

Більшість процесуалістів і криміналістів як самостійний етап процесу доказування виокремлюють фіксацію доказової інформації. До того ж якщо в минулому столітті пропонувалися такі форми фіксації, як вербальна (словесна), графічна, предметна, наочно-образна [1, с. 123], то, погоджуючись із проф. В.А. Журавлем, зауважимо, що реалії сьогодення свідчать про поступову «технізацію» кримінального провадження та більш широке застосування електронної форми документів, що призведе в майбутньому до того, що саме провадження вестиметься й зберігатиметься не на паперових, а на електронних носіях [3, с. 14].

Сучасний етап розвитку суспільства, безумовно, характеризується бурхливим розвитком електронних, зокрема цифрових, технологій, які «атакують» усі напрями діяльності людини, зокрема й правоохоронну сферу. У цьому контексті не можна не погодитися з тим, що сучасна кримінальна процесуальна доктрина не готова до адаптації результатів інформаційної революції [12, с. 9].

Інформатизація суспільства – це не абстрактний термін ймовірного майбутнього, а глобальний суспільний процес, що відбувається вже сьогодні та який характеризується тим, що він побудований на основі електронних технологій. Якщо в ХХ столітті майже будь-який інтелектуальний продукт був приречений на друковану (паперову) форму, то сьогодні друкована форма все більше відходить на другий план [9, с. 32].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 386-р було схвалено Стратегію розвитку інформаційного суспільства в Україні (на 2013–2020 рр.), головною метою якої є формування сприятливих умов для розбудови інформаційного суспільства, соціально-економічного, політичного й культурного розвитку держави з ринковою економікою, що керується європейськими політичними та економічними цінностями, підвищення якості життя громадян, створення широких можливостей для задоволення потреб і вільного розвитку особистості, підвищення конкурентоспроможності України, вдосконалення системи державного управління за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Одне із завдань цієї Стратегії – створення та впровадження єдиної загальнодержавної системи електронного документообігу з використанням електронного цифрового підпису [15].

Усе це свідчить про те, що інформатизація не може оминати й право, зокрема кримінальне процесуальне.

У спеціальній літературі пропонують такі напрями інформатизації кримінального процесу: 1) перехід на електронний документообіг, 2) обмеження державної монополії на доступ до інформації у зв'язку з можливостями мережі Інтернет, 3) електронна інформація як об'єкт, предмет і знаряддя кримінального правопорушення [9, с. 37–56].

Розглянемо ці напрями більш докладно.

Сьогодні вже ні в кого не викликає сумнівів, що перехід від паперового документообігу до електронного, зокрема від паперових матеріалів кримінального провадження (кримінальної справи) до електронних матеріалів, лише справа часу. До переваг кримінального провадження в електронному вигляді треба віднести такі: 1) скорочення строків кримінального провадження; 2) поліпшення доступу до процесуальної інформації всіх учасників кримінального провадження, створення додаткових можливостей для їх взаємодії; 3) створення додаткових можливостей забезпечення права на захист; 4) створення додаткової гарантії права учасників кримінального провадження на доступ до процесуальної інформації; 5) підвищення відповідальності посадових осіб та якості кримінального провадження загалом; 6) полегшення перевірки матеріалів кримінального провадження керівником органу досудового розслідування, прокурором, судом; 7) скорочення процесуальних витрат у процесі кримінального провадження; 8) організаційне спрощення процесу перегляду судових рішень в апеляційному та касаційному провадженнях; 9) зниження ризику фальсифікацій і виправлень у матеріалах кримінального провадження; 10) підвищення прозорості правосуддя.

Основу змагального процесу складає і необхідність до певної міри врівноважити можливості захисту та обвинувачення, зокрема, шляхом впровадження електронних технологій. Абсолютну рацію має П.С. Пастухов, який зазначає, що у відкритому суспільстві та правовій державі кримінальне судочинство не може не бути змагальним. Інформаційні технології, Інтернет об'єктивно роблять суспільство більш відкритим. Уряд не може та й не повинен контролювати інформаційний простір і монополізувати право на інформацію; будь-який користувач Інтернет-ресурсами, а тим паче Інтернет-спільнота може конкурувати з офіційними структурами в інформаційному середовищі. Значить, закономірно пов'язувати розвиток інформаційного суспільства з демократією та її проекцією в кримінально-процесуальній площині – у вигляді змагальності, відкритого інформаційного середовища [11, с. 192].

Водночас треба зауважити, що говорити про рівність прав сторін у кримінальному провадженні можливо лише з певною часткою ймовірності, оскільки, наприклад, сторона захисту не має право проводити слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії, застосовувати заходи забезпечення кримінального провадження тощо. Відповідно до правової позиції ЄСПЛ, висловленої в рішенні у справі Бацаніна проти Росії від 26 травня 2009 р., принцип рівноправності та змагальності сторін вимагає справедливого балансу між сторонами, кожній стороні повинна бути надана розумна можливість представити свою позицію у справі в умовах, які не ставлять його в істотно менш вигідне становище, порівняно зі своїм опонентом [14].

Отже, наявність технічної можливості зафіксувати ту або іншу подію та надалі легалізувати її дасть змогу «нейтралізувати» монополію публічної влади на встановлення обставин, які мають значення для кримінального провадження, що є, у свою чергу, умовою справедливого судового розгляду.

Аналізуючи електронну інформацію як об'єкт, предмет або знаряддя кримінального правопорушення, перш за все, треба звернутися до визначення окремих термінів. Наприклад, у спеціальній юридичній літературі зустрічаються такі поняття: електронна інформація, цифрова інформація, комп'ютерна інформація.

Ми підтримуємо точку зору тих учених, які наголошують на тотожності понять «цифрова інформація» та «електронна інформація», при цьому більш правильним варто вважати термін «цифрова інформація». Наприклад, Н.А. Іванов, зважаючи на те, що відомості, закріплені на машинних носіях, описуються в програмах електронно-обчислювальної техніки в рамках двійкової системи числення та мають дискретну природу, стверджує, що інформація, яка закодована й зафіксована сигналами двох рівнів, має умовну назву «цифрова інформація» або «інформації в цифровій формі». Тобто цифрова інформація – це інформація, зафіксована на машинних носіях або передана в просторі у вигляді дискретних сигналів незалежно від їхньої фізичної природи [6, с. 95, 99].

Що стосується комп'ютерної інформації, то В.В. Крилов пропонує розуміти під нею відомості, знання або набір команд (програм), які призначені для використання в ЕОМ або управління нею та які містяться в ЕОМ або на машинних носіях [8, с. 27].

В.В. Вехов у своїй дисертації пропонує під поняттям комп'ютерна інформація розуміти відомості (повідомлення, дані), що містяться в електронно-цифровій формі, зафіксовані на матеріальному носії або передаються по каналах зв'язку за допомогою електромагнітних сигналів [2, с. 83].

На думку Н.А. Зігури, в юридичній науці найбільш поширеним терміном виступає комп'ютерна інформація, а саме відомості, представлені в електронно-цифровій формі на матеріальному носії, створювані апаратними та програмними засобами фіксації, обробки й передачі інформації, а також набір команд (програм), призначених для використання в ЕОМ або управління нею [4, с. 41].

Заради справедливості варто зазначити, що в науці є й інші думки. Наприклад, В.А. Мещеряков вважає за необхідне взагалі відмовитися від терміна «комп'ютерна інформація» та пропонує у вигляді альтернативи термін «електронно-цифровий об'єкт» [10, с. 163].

С.І. Кувичков пропонує відмовитися від використання терміна «комп'ютерна інформація» в кримінально-процесуальному праві й криміналістиці та вийти на якісно вищий якісний рівень визначення цієї групи джерел відомостей, позначивши її як «цифрова інформація», (зважаючи комп'ютерну інформацію лише частиною загального обсягу цифрової інформації) під якою треба розуміти інформацію, зафіксовану на машинних носіях незалежно від їхньої фізичної природи [9, с. 59–60].

І.О. Крицька оперує категорією «цифрові джерела доказової інформації», що об'єднує програми (програмне забезпечення), файли баз даних, аудіо-, відеозаписи тощо, джерелом яких, а отже й формою існування, виступають засоби цифрової техніки – машинні носії, до яких належать оперативні запам'ятовуючі пристрої, постійні запам'ятовуючі пристрої,

накопичувачі на жорстких магнітних дисках (вінчестери, дискети), переносні машинні носії (оптичні носії, флеш-карти), NAS-системи тощо [7, с. 302].

Висловлюючи власну позицію щодо розглядуваного питання, зазначимо, що з огляду на парадигму сучасного кримінального процесу, а саме, що остаточне формування доказу має місце лише в суді, а під час досудового розслідування здійснюється фактично фіксація відомостей, які можуть бути використані як докази в суді, повинно йтися про доказову інформацію, представлену в електронному вигляді. Додатково аргументуючи нашу точку зору, варто підтримати П.С. Пастухова, який зауважує, що інформація про злочин, яка доступна будь-якому суб'єкту з використанням телекомунікаційних та Інтернет-технологій, може бути скопійована або іншим чином отримана представником сторони у справі та представлена суду як доказ [12, с. 19]. До такої інформації, на думку С.І. Кувичкова, треба віднести файли, що містять фотографічні зображення, відеозйомку та звукозапис, бази даних і програми, представлені в різних форматах, системні файли, службові утиліти й протоколи їхньої роботи, а також інформація, фізично розміщена в кластерах носія. Ця інформація може бути розміщена у віддалених файлах, розділеній області диска, на відформатованих логічних дисках і в їхніх завантажувальних записах. Усі вищеперераховані об'єкти в сукупності можуть бути слідотворюючими, містити доказову інформацію та використовуватися в кримінально-процесуальному доказуванні [9, с. 61–62].

Висновки. Підсумовуючи викладене, зазначимо, що проведене дослідження дало можливість підтвердити актуальність піднятої проблематики, її практичну значущість і необхідність подальшого наукового дослідження з наступним розробленням пропозицій щодо вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства.

Список використаних джерел:

1. Белкин Р.С. Курс криминалистики: в 3 т. Частные криминалистические теории. Москва: Юрист, Т. 2, 2001. 451 с.
2. Вехов В.Б. Криминалистическое учение о компьютерной информации и средствах ее обработки: дисс. д-ра. юрид. наук: спец. 12.00.09. Волгоград, 2008. 541 с.
3. Журавель В.А. Досягнення науки і потреби практики як підґрунтя вдосконалення засобів фіксації доказової інформації. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. Вип. 9. Х.: Право, 2009. 624 с.
4. Зигура Н.А. Компьютерная информация как вид доказательств в уголовном процессе России: дисс. канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Челябинск, 2010. 234 с.
5. Зотов Д.В. Теоретические проблемы научно-технических достижений, применяемых в уголовно-процессуальном доказывании: автореф. дисс. канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Воронеж: Б. и., 2003. 23 с.
6. Иванов Н.А. Цифровая информация в уголовном процессе. Библиотека криминалиста: научный журнал. 2013. № 5(10). С. 93–102.
7. Крицька І.О. Речові докази та цифрова інформація: поняття та співвідношення. Часопис Київського університету права. 2016. № 1. С. 301–305.
8. Крылов В.В. Информационные компьютерные преступления: учеб. и практ. пособие. М.: Инфра-М-НОРМА, 1997. 285 с.
9. Кувичков С.И. Использование в доказывании по уголовным делам информации, представленной в электронном виде: дисс. канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Нижний Новгород, 2016. 273 с.
10. Мещеряков В.А. Электронные цифровые объекты в уголовном процессе и криминалистике. Воронежские криминалистические чтения: сб. науч. тр. Воронеж, 2004. С. 156–167.
11. Пастухов П.С. Доктринальная модель совершенствования уголовно-процессуального доказывания в условиях информационного общества: монография. Москва, Юрлитинформ, 2015. 243 с.

12. Пастухов П.С. Модернизация уголовно-процессуального доказывания в условиях информационного общества: автореф. дисс. д-ра. юрид. наук: спец. 12.00.09. Москва, 2015. 64 с.

13. Погорецький М.А. Нова концепція кримінального процесуального доказування. Вісник кримінального судочинства. 2015. № 3, С. 63–79.

14. Рішення ЄСПЛ від 26 травня 2009 р. «Бацаніна проти Росії». Бюллетень Європейського суду по правам человека. 2009. № 10. С. 13–14.

15. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>. 2013.

МИРОНЕНКО Т. Є.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правосуддя
(Сумський національний аграрний
університет)

УДК 343.133

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ОБВИНУВАННЯ

У статті проаналізовані проблеми, пов'язані з реалізацією державного обвинувачення в кримінальному процесі України. Зокрема, зроблена спроба порівняння змісту понять «обвинувачення» і «державне обвинувачення», «зміна обвинувачення» і «часткова відмова від обвинувачення», а також запропоновані вирішення спірних питань, які виникають під час відмови прокурора від державного обвинувачення.

Ключові слова: прокурор, обвинувачення, державне обвинувачення, зміна обвинувачення, додаткове обвинувачення, приватне обвинувачення.

В статье проанализированы проблемы, связанные с реализацией государственного обвинения в уголовном процессе Украины. В частности, сделана попытка сравнения содержания понятий «обвинение» и «государственное обвинение», «изменение обвинения» и «частичный отказ от обвинения», а также предложены решения спорных вопросов, которые возникают во время отказа прокурора от государственного обвинения.

Ключевые слова: прокурор, обвинение, государственное обвинение, изменение обвинения, дополнительное обвинение, частное обвинение.

The article analyzes the problems connected with the implementation of the state prosecution in the criminal process of Ukraine. In particular, an attempt was made to compare the content of the concepts of the prosecution and the state prosecution, the change of charge and partial refusal of the charges, as well as the proposed solutions to the controversial issues that arise during the refusal of the prosecutor from the state prosecution.

Key words: prosecutor, prosecution, state prosecution, change of charge, additional charge, private prosecution.

